

ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдээгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуульд орсон өөрчлөлт болох сонгуулийн холимог тогтолцоогоор анхны 126 төлөөлөл бүхий Улсын Их Хурал 2024 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдөр байгуулагдаж, улс төрийн намуудад ард түмний дэмжлэг авсан иргэдийн саналыг гээхгүй байх зарчим дор Монгол Ардын нам, Ардчилсан нам, ХҮН намын төлөөллөөс бүрдсэн Хамтарсан Засгийн газар байгуулагдаж, “Хурдтай Хөгжлийн Төлөөх Зориг” үнэт зүйлд нэгдэж, шинэ 30 жилийн хөгжлийн гарааг эхлүүлж байна.

Энэ хүрээнд 3 намын мөрийн хөтөлбөрт туссан нийтлэг зорилгод суурилсан “ХУРДАЙ ХӨГЖЛИЙН ТӨЛӨӨХ ЗОРИГ” Хамтарсан Засгийн газрын гэрээ байгуулагдаж, хамтын ажиллагааны зарчим, хүрээ, тэргүүлэх чиглэл, хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээг тодорхойлсон. Уг гэрээнд үндэслэн Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг боловсруулж, Монгол Улсын хөгжлийн тулгамдсан асуудал, сорилтыг шийдвэрлэх, эдийн засгийн суурийг тэлэх эрчим хүч, дэд бүтэц, аж үйлдвэржилтийн томоохон төслүүдийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх шаардлага үүссэн.

Дараагийн 30 жилийн энэхүү хөгжлийн шинэ загварт нийцсэн төсвийн тогтвортой байдлыг дунд, урт хугацаанд хадгалах төсвийн шинэчлэлийг эхлүүлж байна.

Монгол Улс анх Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийг уул уурхайн салбарын эрчимтэй өсөлтийн эхэн үе болох 2010 онд баталж, 2013 оноос хэрэгжүүлж эхэлснээр, нэгдсэн төсвийн тогтвортой байдлыг хангах төсвийн удирдлагын зарчим, төсвийн тусгай шаардлагууд үйлчилж эхэлсэн. Уг хуулийн гол зорилго нь эдийн засгийг уул уурхайн мөчлөг дагасан савлагаанаас хамгаалж, төсвийн дунд, урт хугацааны тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн ба төсвийн орлогыг тэнцвэржүүлсэн зарчмаар тооцож, тодорхой хэсгийг төсвийн тогтворжуулалтын санд хуримтлуулах, төсвийн зарлагын өсөлтийг уул уурхайн бус дотоодын нийт бүтээгдэхүүний өсөлтөөр хязгаарлах, нэгдсэн төсвийн тэнцэл, Засгийн газрын өрийн хязгаарыг тогтоох замаар хэрэгжүүлж ирлээ.

Тухайн үед буюу 2013 онд манай улсын дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ 19.2 их наяд төгрөг, төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 5.9 их наяд төгрөг, гадаад худалдааны нийт эргэлт 6.1 тэрбум ам.доллар байсан бол 2023 оны эцсийн байдлаар дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хэмжээ 3.7 дахин өсөж 70.4 их наяд төгрөг, төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 3.9 дахин өсөж 23.3 их наяд төгрөг, гадаад худалдааны нийт эргэлт 2.3 дахин өсөж 24.4 тэрбум ам.долларт хүрч эдийн засгийн багтаамж 2-3 дахин тэлснийг харуулж байна. Мөн дахин сэргээгдэхгүй уул уурхайн баялгаас орж

ирэх орлогыг өнөө ба хойч үеийнхэнд тэнцвэртэй хуваарилах Ирээдүйн өв санд 3.4 их наяд төгрөг, уул уурхайн үнийн хэлбэлзлээс хамгаалж, төсвийг тогтворжуулах зорилготой Тогтворжуулалтын санд 1.3 их наяд төгрөгийн үлдэгдэлтэй байгаа нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн тусгай шаардлагууд төсвийн тогтвортой байдлыг хангаж, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихэд түүхэн үүргээ гүйцэтгэснийг харуулж байна.

Дэлхий дахинд 2022 оны байдлаар 106 улс төсвийн тодорхой дүрэмтэй бөгөөд эдгээр улс орнууд хөгжлийн үе шатандаа нийцүүлэн эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих томоохон төслүүд хэрэгжүүлэх, урсгал захиргааны зардлын өсөлтийг хязгаарлах төсвийн төлөвийг бодитой үнэлэх зэрэг нийтлэг шалтгаанаар төсвийн дүрмээ шинэчилдэг туршлага байна. Тухайлбал, Япон улс 1997 оноос төсвийн зарлага, алдагдлын хэмжээг хязгаарлаж эхэлснээс хойш 2001, 2023 онуудад эдийн засгийн өсөлтөө дэмжих, хүн ам зүйн асуудал, урт хугацаат өрийн асуудлаа шийдвэрлэх зорилгоор төсвийн дүрмээ шинэчилж байжээ. Их Британийн тухайд 1998 оноос “Алтан дүрэм”-ийг хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш 2010, 2014, 2019 онуудад төсвийн дүрэмдээ томоохон өөрчлөлтүүдийг хийж ирсэн нь хөгжлийг дэмжих дэд бүтцийн томоохон хөрөнгө оруулалт, төслүүдийг хэрэгжүүлэхэд уян хатан болгосны зэрэгцээ захиргааны урсгал зардалдаа илүү хяналт тавих боломжийг олгож байв. (Эх сурвалж: ОУВС, Улсуудын Сангийн яам)

Иймд Монгол Улсын дараагийн 30 жилийн хөгжлийн шинэ загварт тохирсон, дунд, урт хугацаанд төсвийн тогтвортой байдлыг хангах зорилтод нийцсэн, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагуудыг боловсронгуй болгон өргөн барьж байна.

Тогтвортой байдлын тухай хуульд туссан голлох зарчмын өөрчлөлтийг авч үзвэл:

- **Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээг ДНБ-ийн 30 хувиас хэтрүүлэхгүй байх:** байнгын шинжтэй, тогтмол гардаг төсвийн урсгал зардлыг эдийн засгийн багтаамжийн тодорхой хувиар хязгаарласнаар төсвийн эдийн засаг дахь оролцоог хязгаарлах, хөгжлийн төслүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх төсвийн орон зай үүсэх нөхцөл бүрдэх юм;
- **Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцлийг ДНБ-ийн 2 хоёр буюу түүнээс дээш хувийн ашигтай байх:** Дотоод эдийн засгийн нөөц сууриас бүрдсэн тэнцвэржүүлсэн орлогын эх үүсвэрээр төсвийн зардлыг хязгаарлаж, суурь тэнцлийн ашгийг тооцох ба уг эх үүсвэрээр өрийн үндсэн төлбөрийг төлөхөд зарцуулна. Ингэснээр ирээдүйд өрийн дарамтад орох эрсдэлээс сэргийлнэ;
- **Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр тооцох:** Дэлхий дахинд Засгийн газрын өрийн хязгаарыг мөрддөг 72 улс байгаагаас 65 улс нь нэрлэсэн үлдэгдлээр тооцож байна. Монгол Улс эдгээр орнуудын нийтлэг аргачлалд

шилжсэнээр харьцуулах боломж нэмэгдэхийн зэрэгцээ олон нийтэд ойлгомжтой болж, хяналт тавихад хялбар болох юм.

Дээрх өөрчлөлтүүдийг Төсвийн тогтвортой байдлын тухай, Өрийн удирдлагын тухай хуульд оруулснаар бид шинэ 30 жилийн хөгжлийг эхлүүлэх томоохон төслүүдийг гадаадын зээл, тусламж, үнэт цаас, төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, хувийн секторын эх үүсвэрээр хэрэгжүүлж, “Алсын хараа 2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлого, Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал, Шинэ сэргэлтийн бодлогод туссан зорилтуудад хүрнэ.

Түүнчлэн Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн тусгай шаардлагуудыг боловсронгуй болгосонтой холбогдуулан Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт туссан дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтүүдийг өөрчлөн найрууллаа.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөлд нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын хэмжээг 28,872.5 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 36.4 хувь, нийт зарлагын дээд хэмжээг 30,487.9 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 38.5 хувь, нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл -1,615.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 2.0 хувийн алдагдалтай, нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын дээд хэмжээ 27,269.0 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 34.4 хувь, нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл 1,603.5 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 2.0 хувийн ашигтай байх, Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдлийн хэмжээг 47,529.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 60 хувьтай тэнцэхээр тооцлоо.

Хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн зүйл тус бүрээр:

***1 ДҮГЭЭР ЗҮЙЛ.** Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:*

Дээр дурдсан шаардлагад үндэслэн Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн шинэчилсэн үзүүлэлтийг хүснэгтээр тусгасан.

---o0o---